

SEVR ANTLAŞMASI'NIN ARDINDAN İZMİR'DE ORTAYA ÇIKAN BİR KRİZ: ABD İLE YUNANİSTAN ARASINDA VERGİ ANLAŞMAZLIĞI

Yasin COŞKUN*

Öz

15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal eden Yunanistan uyguladığı politikalarla bu bölgede kontrolünü artırmaya çalışmıştır. Sevr Antlaşması'yla beraber İzmir'i artık Yunanistan'ın bir parçası olarak kabul eden Yunan yetkililer İzmir'de özellikle ekonomik alanda radikal kararlar almaya başlamışlardır. Bu durum İzmir'de ticari faaliyetleri olan ABD'yi rahatsız etmiş ve iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. Bu çalışma Sevr Antlaşması'nın ardından Yunanistan'ın uyguladığı vergi politikalarına ABD tarafından gösterilen tepkileri arşiv belgeleri ışığında incelemektedir. Sevr Antlaşması'nın ardından Yunanistan'ın ilk yaptığı girişimlerden birisi İzmir'de kapitülasyonları kaldırmaya yönelik olmuştur. Ancak bu durum ABD tarafından kabul görmemiştir. ABD daha önceden kapitülasyonlar üzerinden belirlenen vergiler dışında hiçbir vergi ödemek istememiştir. Ancak Yunanistan başka isimler adı altında yeni vergiler getirmiştir. Özellikle Amerikan şirketi Standard Oil'in yeni vergi ödemeyi kabul etmemesi üzerine bu şirketin faaliyetleri Yunan yönetimi tarafından askıya alınmıştır. Bu durum iki ülke ilişkilerini germiş ve ABD Dışişleri Bakanı devreye girmiştir. Bunun dışında Yunan yönetimi İstanbul'da ithalat vergileri önceden ödenmiş mallar için İzmir'de yeniden ayrı bir vergi almaya başlamıştır. Bu durum da ABD'nin tepkisini çekmiştir. ABD'nin İzmir Konsolosu, sorunun çözümü için çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ancak ABD açısından istenilen sonuç elde edilememiştir. İzmir'in Yunan işgali altında bulunduğu süre boyunca vergi konusu iki ülke arasında sorun teşkil etmeye devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, ABD, Bristol, Horton, Standard Oil Company.

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
(tarihli@gmail.com), (<https://orcid.org/0000-0002-8151-7874>).

A CRISIS IN İZMİR FOLLOWING THE TREATY OF SEVRES: TAX DISPUTE BETWEEN THE UNITED STATES AND GREECE

Abstract

Greece invaded İzmir on May 15, 1919 and tried to increase its control in this region with its policies. Following the Treaty of Sevres, the Greek authorities started to consider İzmir as part of Greece and make radical decisions in İzmir, especially in the economic sphere. This situation disturbed the US, which had commercial activities in İzmir, and negatively affected the relations of the two countries. This study examines the response of the US to the tax policies imposed by Greece following the Treaty of Sevres in the light of the archival documents. Following the Treaty of Sevres, one of Greece's first initiatives was to remove capitulations in İzmir. However, this was not accepted by the United States. The US did not want to pay any taxes other than the taxes previously determined through capitulations. However, Greece introduced new taxes under other names. Especially when the American company Standard Oil refused to pay the new tax the company's activities were suspended by the Greek administration. This situation tensed the relations between the two countries and the US Secretary of State stepped in to solve the problem. Apart from that, the Greek administration started to receive a separate tax in İzmir for the pre-paid goods in İstanbul. The US reacted to this situation. The US Consul General at İzmir held several meetings for the solution of the problem. However, the desired result was not obtained for the US. During the Greek occupation of İzmir, the tax issue continued to be a problem between the two countries.

Keywords: İzmir (Smyrna), USA, Bristol, Horton, Standard Oil Company.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasının ardından 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Ardından ülkenin birçok noktası İtilaf Devletleri kuvvetleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede 1917 yılında I. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri'nin yanında girmiş olan Yunanistan, Paris Barış Konferansı'nda yapmış olduğu girişimlerle İzmir'in kendisine bırakılması için çalışmıştır. İngiltere Başbakanı David Lloyd George da Yunanistan yönetimine sempatiyle yaklaşmıştır.¹ Buna karşı Paris Barış Konferansı "Yunan Taleplerini İnceleme Komisyonu"nda görevli ABD'li delege William Linn Westermann, Batı Anadolu'da Rum nüfusunun çoğunluğu teşkil etmediğini söyleyerek Yunanistan'ın taleplerine karşı çıkmıştır.² ABD'li

1 Kenan Kırkpınar, "Milli Mücadele Döneminde İngiliz Basını ve Kamuoyunda Türk İmajı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 3, 1993, s. 168.

2 Kenan Özkan, *Mondros Mütarekesi'nden Lozan Barış Konferansı'na Milli Mücadele Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri 1918-1923*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 78., Mehmet Sait Dilek, "Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 36, Kış 2013, s. 37.

delegelerin olumsuz tutumuna rağmen³ ABD Başkanı Woodrow Wilson, İngilizlerin görüşüne⁴ uyararak Yunan taleplerini onaylamıştır.⁵

Daha sonra Yunanistan, İngiltere'nin desteğiyle 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal etmiş⁶ ve bu işgal sırasında birçok Türk hayatını kaybetmiştir.⁷ ABD donanmasından savaş gemileri de işgal günü İzmir'de hazır bulunmuşlardır.⁸ Aslında daha önce yapılan anlaşmalarda İzmir bölgesinin İtalya'ya bırakılması öngörülmüştür.⁹ Ancak İngiltere, Akdeniz'de güçlü bir donanmaya sahip İtalya'nın İzmir'e yerleşmesini istememiş¹⁰ ve Yunanistan'ı desteklemiştir. İzmir'deki Yunan işgali tüm yurttaki büyük tepkilere neden olmuştur.¹¹ Bu tepkiler daha sonra Milli Mücadelenin kökleşmesinde ve ivme elde etmesinde önemli rol oynayacaktır.¹²

Yunan işgali altına giren İzmir, bir Türk vali tarafından yönetilmeye devam etmiştir. Ancak uyguladığı işgal metoduyla¹³ Yunanistan, İzmir'de kontrolünü artırarak ilhak için uygun bir zemin oluşturmaya çalışmıştır. İşgalden hemen sonra Yunan Yüksek Komiserliği kurulmuş¹⁴ ve Aristidis Steryadis olağanüstü yetkilerle Yunan Yüksek Komiseri olmuştur.¹⁵ 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'nın ardından Yunanistan kendi

3 Hakan Uzun, "1919-1950 Yılları Arasında Türkiye-Yunanistan İlişkileri", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5 S. 2, 2004, s. 40.

4 Mehmet Gönlübol vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, s. 8.

5 Kenan, a.g.e., s. 80.

6 Bülent Çukurova, "15 Mayıs 1919 İzmir'de Yunan Mezalimi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 3, S. 8, Mart 1987, s. 461-462., Kemal Arı, "15 Mayıs 1919 İzmir'in İşgali ve "Karağün", *Bütün Dünya*, Yıl: 2016, S. 2, s. 33.

7 Mehmet Emin Elmacı, "İzmir Halkının Yazdıklarıyla İzmir'de Yunan İşgali Ve Mezalimi", *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu (6-8 Eylül 2009) Bildirileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2010, s. 78.

8 Sezen Karabulut, "Amerikan Basınında İzmir Şehrinin Yunanistan Tarafından İşgali", *Belgi*, C. I, S. 11, Kış 2016, s. 5.

9 Mevlüt Çelebi, "Mondros Mütarekesi'nden Sonra Batı Anadolu'da İtalyan Faaliyetleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 13, S. 1, 1998, s. 146.

10 Engin Berber, "Kurtuluşun Sonra İzmir'de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 3, S. 8, Mart 1987, s. 445.

11 Mehmet Şahingöz, "İzmir'in İşgaline Karşı Gösterilen Protesto ve Tepkiler", *Kurtuluş ve Kurtuluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu (26-28 Eylül 2012) Bildirileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 30-31., Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1977, s. 245-246.

12 Uğur Üçüncü, "Türk Basınına Göre İzmir'in kurtuluşu", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 43, Bahar 2016, s. 32.

13 Bkz: Nuri Köstüklü, "Batı Anadolu'da Yunan İşgal Metodu Üzerine Analitik Bir Yaklaşım", *Kurtuluş ve Kurtuluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu (26-28 Eylül 2012) Bildirileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, ss. 141-148.

14 Selçuk Ural, "Milli Mücadele'de Yunanlaştırma Hareketinin Siyasi Kolu: Yunan Fevkalade Yüksek Komiserliği", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.8, 2001, s. 311.

15 Nilüfer Erdem, "Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu'da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 29, Güz 2014, s. 100.

memurlarını İzmir’de görevlendirmeye başlamıştır.¹⁶ Devlete ait iş yerlerinde çalışan Türkler ise işlerinden çıkarılmışlardır.¹⁷ Yunanistan bununla yetinmeyip ekonomik olarak da İzmir’de tam kontrolü sağlamaya çalışmıştır. Bu amaçla Sevr Antlaşması’ndan sonra ilk gerçekleştirmek istediği konuların başında kapitülasyonların tasfiyesi meselesi gelmiştir.

Aslında, 9 Eylül 1914 tarihinde İttihat ve Terakki yönetimi ülkede uygulanan kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırdığını duyurmuştur. Ancak Osmanlı Devleti’nin savaşı kaybetmesinin ardından kapitülasyonlar tekrar uygulamaya konmuştur. İngiltere ve Fransa’nın yanı sıra ABD de kapitülasyonların tekrar hayata geçirilmesine destek vermiştir.¹⁸ Yunanistan, 15 Mayıs’ta İzmir’i işgal ettiğinde ilk etapta bu bölgede uygulanan kapitülasyonlara itiraz etmemiştir. Ancak, Sevr’in ardından İzmir’in yönetiminin Yunanistan’a devredilmesiyle birlikte kapitülasyonları iptal etmek için bir uğraş içerisine girmiştir. Bu durum ABD ile Yunanistan’ı karşı karşıya getirmiştir. Bu konu çalışmada ele alınan ilk husus olmuştur. ABD, Sevr Antlaşması’nın ilgili taraflarca onaylanmadan İzmir’in Yunan toprağı olduğunu kabul etmemiştir.

Daha sonraki süreçte Yunanistan’ın, İzmir’de “tüketim vergisi” (*Consumption Tax*) toplaması ABD’nin tepkisini çekmiştir. Bu vergi Amerikan şirketi Standard Oil’in İzmir’de yapmış olduğu ticarete zarar vermiştir. Bu konunun çözülmesi için ABD, Yunanistan nezdinde yoğun girişimlerde bulunmuştur. İki taraf arasında yaşanan bu kriz çalışmada ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yine İzmir’de ABD ve Yunanistan’ı karşı karşıya getiren bir başka vergi anlaşmazlığı daha gündeme gelmiştir. İstanbul’da ithalat vergisi ödenen yabancı mallar için Yunan yönetimi İzmir’de tekrardan ithalat vergisi talep etme kararı almıştır. Bu karar ABD tarafından şiddetle protesto edilmiştir. Tüm bu konular Amerikan arşiv belgeleri çerçevesinde çalışmada incelenmiştir. Kullanılan birinci el kaynakların yanı sıra işgal döneminde İzmir üzerine yazılmış eserlerden de azami ölçüde istifade edilmeye çalışılmıştır. Ele alınan bu konunun İzmir üzerine yapılacak çalışmalara katkı sunacağı düşünülmüştür.

1. Sevr’in Ardından Yunanistan’ın İzmir’de Kapitülasyonları Kaldırma Girişimlerine ABD’nin Yaklaşımı

10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın bazı maddeleri İzmir ile ilgilidir. Buna göre Osmanlı Devleti, İzmir’deki egemenlik haklarının kullanımını Yunanistan’a bırakmayı kabul

16 Berber, *a.g.m.*, s. 448.

17 Bülent Durgun, “Kurtuluşun Sonraki İlk Günlerde İzmir’de Sosyo-Ekonomik Durum”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XI, S. 23, Güz 2011, s. 10.

18 Yasin Coşkun, “Mondros’tan Mudanya’ya Kadar Olan Dönemde Genel Hatlarıyla ABD’nin Türkiye Politikası ve Türk-Amerikan İlişkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, *Misak-ı Milli Özel Sayısı*, Yıl: 23, S. 93, Ocak-Şubat 2017, s. 515-516.

etmiştir.¹⁹ Ayrıca antlaşmanın yürürlüğe girmesinin üzerinden beş yıllık bir süre geçtikten sonra İzmir'in kesin olarak Yunanistan'a katılması için halk oylaması yapılabilecektir.²⁰ 10 Ağustos'ta antlaşmanın imzalanmasının ardından Yunan makamları hemen harekete geçmişlerdir. İzmir'deki Yunanistan Yüksek Komiserliği, ABD'nin İstanbul'da bulunan Yüksek Komiseri Bristol'e bir telgraf çekmiş ve antlaşma maddelerinin 12 Ağustos itibari ile yürürlüğe girdiğini bildirmiştir. Buna göre hükümet binası ve gümrük binası herhangi bir direniş olmadan devralınmıştır. Yunanistan Yüksek Komiserliği tarafından gönderilen aynı telgrafta İzmir'deki Osmanlı yetkililerinin yerine artık Yunan görevlilerin geçtiği ifade edilmiştir. İzmir'deki yeni yönetimle yabancı temsilciler arasındaki ilişkilerin artık Yunanistan Yüksek Komiserliği aracılığıyla gerçekleştirileceği belirtilmiştir.²¹

İzmir'in kontrolünün Yunanistan'a geçmesinin ardından Yunan yönetimi, bölgede uygulanan kapitülasyonları kaldırmak için faaliyet içine girmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikolaos Politis ABD'nin Atina Maslahatgüzarı Arthur Hugh Frazier ile yapmış olduğu görüşmede bu konuyu gündeme getirmiş ve Yunan hükümetinin İzmir'deki kapitülasyon sistemini iptal etmek istediğini belirtmiştir.²² İzmir sahip olduğu limanı sayesinde pek çok ülkenin ticaret gemilerinin uğradığı bir yer olmuştur.²³ Yunan yönetimi kapitülasyonları devre dışı bırakarak vergilerden elde edeceği gelirleri artırmak istemiştir.

Ancak İzmir'deki ABD Konsolos Vekili H. Earle Russell, Yunan hükümetinin bu talebine soğuk yaklaşmıştır. Russell, ABD Dışişleri Bakanı Bainbridge Colby'e göndermiş olduğu telgrafta bu konu üzerine birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Russell, Yunan hükümetinin dillendirdiği; İzmir'de yönetimin el değiştirmesi nedeniyle kapitülasyonların kaldırılması gerektiği görüşünü mantıklı bulmamıştır.²⁴ Russell'e göre ikili anlaşmalara dayanan kapitülasyonların tek taraflı bir açıklama ile geçersiz kılınmasının ABD ve müttefiklerince kabul edilmesinin olanağı yoktur. Bu nedenle Yunanistan'ın tek başına atacağı adımlar kabul edilmemelidir.²⁵ Nitekim I. Dünya Savaşı'nın başında İttihat ve Terakki yönetimi tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırdığını açıkladığında da bu durum diğer devletlerin tepkisini çekmiştir.

19 Temuçin Faik Ertan, "Sevr ve Lozan Antlaşmaları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 58, Bahar 2016, s. 31.

20 Nihat Erim, "Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri", C. 1 (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953, s. 554, 557.

21 *FRUS*, 1921, Volume II, "Attempt by the Greek authorities at Smyrna to levy taxes in derogation of American rights in Turkey", "The High Commissioner at Constantinople (Bristol) to the Secretary of State", Document: 135, 13 August 1920.

22 *FRUS*, "The Vice Consul at Smyrna (Russell) to the Secretary of State", Document: 136, 3 September 1920.

23 Kemal Arı, "Türk Kurtuluş Savaşı'nın Bitiminde İzmir'in Genel Ekonomik Durumu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 3, 1993, s. 40.

24 *FRUS*, a.g.b. (adı geçen belge).

25 *FRUS*, a.g.b.

Bu değerlendirme ışığında Russell, Osmanlı Devleti'nin İzmir bölgesinin yönetimini Yunanistan'a bıraktıktan sonra da kapitülasyonların devam ettiği görüşünü savunmuştur. Kapitülasyonları kaldırmak için Yunanistan'ın kapitülasyonlara taraf olan diğer devletlerin onayını alması gerekmektedir. Ancak, Yunanistan'a diğer devletler tarafından böyle bir onay verilmemiştir. ABD Konsolos Vekili Russell ayrıca İzmir'de bulunan diğer yabancı temsilcilerin de kapitülasyonlar konusunda ABD ile aynı tutum içerisinde olduklarının altını çizmiştir.²⁶ Böylece ABD, Yunanistan'ın kapitülasyonların kaldırılması talebine olumsuz yaklaşmıştır.

2. Standard Oil Company Üzerinden Oraya Çıkan Anlaşmazlık

ABD'nin olumsuz tutumuna rağmen Yunanistan, İzmir'de vergi tarifesi üzerinde düzenlemeye gitmekte ısrar etmiştir. Bu durum iki taraf arasında sorun oluşturmuştur. Ocak 1921 tarihinde bu sorun daha da belirgin bir hâle gelmiştir. Özellikle bu konuda ortaya çıkan tartışmalar Amerikan petrol şirketi Standard Oil etrafında toplanmıştır. Standard Oil Company, Osmanlı Devleti'nde önemli bir konuma sahip olmuştur. Hatta memleketin ihtiyacı olan petrol ve benzinin getirilmesi için Standard Oil Company'nin müdürlerine Osmanlı nişanı verilmesi uygun görülmüştür.²⁷ İzmir'de bu Amerikan şirketine ait depoda önemli miktarda gaz bulunmaktadır ve çevre illerin gaz ihtiyacı buradan karşılanmaktadır.²⁸ İttihat ve Terakki yönetimi kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırdıktan sonra "tüketim vergisi" adı altında rafine edilmiş petrolden kilo başına 3 kuruş olarak belirlenen bir gümrük vergisi almaya başlamıştır. Ancak savaşın sona ermesinin ardından kapitülasyonlar tekrar yürürlüğe girmiştir. Standard Oil Company de 15 Nisan 1920 tarihinden itibaren İzmir'deki Amerikan Konsolosu George Horton'un da tavsiyesiyle bu "tüketim vergisi"ni ödemeyi kesmiştir.²⁹

Bu tarihte İzmir, Yunan işgali altındadır. İlk etapta Standard Oil tarafından atılan bu adım bir tepki uyandırmamıştır. Ancak daha sonra durumu fark eden Yunan makamları, Ocak 1921 tarihinde Standard Oil Company'den yaklaşık 8 ay önce vermeyi kestiği "tüketim vergisi"ni geriye dönük olarak ödemesini talep etmişlerdir. Ancak şirket bu tür bir verginin kapitülasyonlar kapsamında yer almadığını ve imzalanan kapitülasyon anlaşmalarının hâlâ geçerlilikte olduğunu ileri sürerek bu vergiyi ödemeyi reddetmiştir.³⁰ Ancak Yunan makamları Standard Oil Company'e Nisan 1920'den bu yana Yunanistan hükümetine ödemeleri gereken 125.000 liralık vergi borçları olduğunu bildirerek

26 FRUS, a.g.b.

27 Büşra Karataşer, "Babiâli'nin Amerikan Petrol Şirketi Standard Oil'e Bakışı", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S. 2, Aralık 2018, s. 357.

28 Karataşer, a.g.m., s. 351.

29 FRUS, "The Vice President of the Standard Oil Company of New York (L. I. Thomas) to the Secretary of State", Document: 138, 28 January 1921.

30 FRUS, a.g.b.

bu rakamın ödenmesi talebini yinelemişlerdir. Ayrıca Yunan yetkililer, şimdiye kadar bu vergiyi toplamadıkları gerekçesiyle de çalışan Türk gümrük memurlarını cezalandırmışlardır.³¹

Yunan makamlarının bu girişimine rağmen İzmir'deki Amerikan Konsolosu Horton'un da desteğini sürdürmesiyle Standard Oil Company, Yunan makamlarının talep ettiği rakamı ödemeyi reddetmiştir. Aslında Horton, İzmir'de Yunan işgalini savunan ve Türk düşmanı olan bir kişidir.³² Ancak vergi konusunda Yunan yönetimiyle zıt düşmüştür. Şirketin bu tutumu karşısında Yunan tarafı da geri adım atmamış ve 20 Ocak 1921 tarihinde yeni Yunan gümrük müdürü, Standard Oil Company'nin dağıtım yapmasını zorla engellemiştir.³³ Bu durum iki taraf arasında krize neden olmuştur.

Bu gelişme üzerine Amerikan Konsolosu Horton, İngiltere ve Fransa temsilcileri ile birlikte İzmir'deki Yunan Yüksek Komiseri Aristidis Steryadis'le bir görüşme gerçekleştirmiştir. İzmir'de yapılan bu dörtlü görüşmenin ardından Amerikan Yüksek Komiseri Bristol dahil olmak üzere İstanbul'daki İtilaf Devletleri Yüksek Komiserlerine ortak bir bilgilendirme notu gönderilmiştir. Bu notta Yunan temsilci Steryadis birtakım sebepler ileri sürerek Yunanistan'ın İzmir'de uyguladığı vergi politikasını haklı göstermeye çalışmıştır. Bu sebeplerden belki de en dikkat çeken, İtilaf Devletleri adına Yunanistan'ın Anadolu'daki Türk milli hareketine karşı yürüttüğü mücadele ile ilgili olmuştur. Steryadis, Yunanların Anadolu'daki milli hareketi durdurmak için ağır askeri harcamalar yaptığını belirtmiştir. Bu nedenle de Yunanistan'ın ek gelir elde etmek için İzmir'de vergi toplamaya çalışmasının anlayışla karşılanması gerektiğini ifade etmiştir.³⁴ Gerçekten de bu tarihlerde Yunan ekonomisi iyi gitmemekte ve Yunanistan'ın bütçesi açık vermektedir.³⁵ Verilen bu açığın kapanması için başvurulacak yollardan birisi vergi gelirlerini artırmak olmuştur.

Ancak İzmir'deki Yunan Yüksek Komiseri Steryadis'in dile getirdiği bu görüş ABD makamları tarafından kabul görmemiştir. Bristol tarafından bu konu ile ilgili ABD'nin İzmir Konsolosu Horton'a bir mesaj gönderilmiştir. Bu mesajda Bristol, Horton'un Yunan temsilci Steryadis ile görüşmesini ve "tüketim vergisi"ni sürdürmek konusundaki Yunan hükümetinin ısrarının kendilerinde şaşkınlığa yol açtığını ifade etmesini istemiştir. Bristol'e göre alınan bu vergi yasal değildir ve Osmanlı yönetimi tarafından "dayatılmıştır". Ekim 1918'de imzalanan mütarekenin ardından bu "dayatma" da ortadan kalkmıştır. Durum böyleyken Yunanistan'ın bu vergiyi alma konusundaki ısrarı geçersizdir.

31 FRUS, "The High Commissioner at Constantinople (Bristol) to the Acting Secretary of State", Document: 137, 25 January 1921.

32 Bkz: Hakan Güngör, A Critic of American Diplomat in İzmir: George Horton and His Observations", *History Studies*, Volume: 10, Issue: 3, April 2018, ss. 65-78.

33 FRUS, a.g.b.

34 FRUS, a.g.b.

35 Hatice Yıldırım, "Milli Mücadele Dönemi Türk Basınında Yunanistan'ın Mali İflası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 60, Bahar 2017, s. 316.

Kapitülasyonlar kapsamında öngörülen vergiler, ABD tarafından tanınan tek vergilerdir ve diğer vergiler yasadışı kabul edilmektedir.³⁶

Görüldüğü gibi ABD makamları Standard Oil Company'den talep edilen vergiyi kabul etmemişlerdir. Ayrıca Bristol, Yunanistan'ın bu tutumunu Amerikan ticari çıkarlarına karşı doğrudan müdahale ve açıkça ayrımcılık olarak görmüştür. Bristol, Horton'dan Yunanistan Yüksek Komiserine ve Yunan askeri makamlarına bu konu hakkında yazılı protesto iletmesini istemiştir. Özellikle Bristol'un tepki gösterdiği nokta, hukuk yoluna başvurulmadan İzmir'deki Amerikan şirketi Standard Oil'in "meşru iş faaliyetlerini zorla durdurmak için Yunan askeri kuvvetlerinin kullanılması" olmuştur.³⁷

Bristol'un İzmir'deki ABD Konsolosu Horton'a gönderdiği notta dikkat çektiği başka bir husus daha vardır. Bristol değerlendirmesinde Yunan yetkililerin ve Yunan askeri kuvvetlerinin, Osmanlı Devleti ile yapılmış olan ateşkesin sürdürülmesi için İtilaf Devletleri'nin temsilcileri olarak Türkiye topraklarında bulduklarını söylemiştir. Bundan başka hiçbir yorumu İzmir'de bulunan ABD'li temsilcilerin kabul etmemesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁸ Bu şekilde bir bakıma Yunanistan'ın İzmir'i kendi toprağı olarak kabul ederek "tüketim vergisi" talep etmesine karşı bir önlem alınmıştır.

Bristol, kendisi tarafından bu vergi konusunun ABD hükümetine iletildiğinin Yunan makamlarına bildirilmesini Horton'dan istemiştir. Bristol, Standard Oil Company'e de kendilerinden talep edilen "tüketim vergisi" için herhangi bir ödeme yapmamasını tavsiye etmiştir. Ayrıca Horton'un İzmir'deki Amerikan vatandaşlarına herhangi bir yasadışı verginin Yunan hükümetine ödenmemesi noktasında tavsiyede bulunabileceğini de bildirmiştir.³⁹

Bu süreçte Standard Oil Company'nin faaliyetlerinin durdurulmuş olması, şirketi mali açıdan bir kaybın içine sokmuştur. Bu nedenle sorunun bir an önce çözüme kavuşturulması istenmiştir. Şirketin İstanbul'daki temsilciliğinden New York'taki Standard Oil Company Başkan Yardımcısı L. I. Thomas'a bir telgraf gönderilerek durum izah edilmiştir. Thomas'dan ABD Dışişleri Bakanlığı ile irtibata geçerek sürecin hızlanması için yardımda bulunması istenmiştir.⁴⁰ Bunun üzerine Standard Oil Company Başkan Yardımcısı Thomas, ABD Dışişleri Bakanı'na bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta kendi şirketlerinin İzmir'deki Amerikan Konsolosu'nun tavsiyesi üzerine 15 Nisan 1920'den itibaren "tüketim vergisi"ni ödemeyi kestiği hatırlatılmıştır. İstanbul'daki Amerikan Yüksek Komiseri'nin de bu kararı desteklediği belirtilmiştir.⁴¹

36 FRUS, a.g.b.

37 FRUS, a.g.b.

38 FRUS, a.g.b.

39 FRUS, a.g.b.

40 FRUS, "The Vice President of the Standard Oil Company of New York (L. I. Thomas) to the Secretary of State", Document: 138, 28 January 1921.

41 FRUS, a.g.b.

Böylece bir bakıma şirketin ABD hükümetinin bölgedeki temsilcilerin tavsiyelerine uyarak adımlar attığı ve durumun bu raddeye geldiği belirtilerek hükümetin kendilerine yardım etmek zorunda olduğu ima edilmiştir. Thomas, ABD temsilcilerinin tavsiyelerinin kendileri için önemli olduğunu ancak iki taraf arasında bir anlaşmaya varılıncaya kadar şirketin faaliyetlerini sürdürmekten alıkonulduğunun altını çizmiştir. Mümkün olan en az gecikmeyle sorunu çözebilmek için Dışişleri Bakanlığı ile koordineli olmalarının hayati önem taşıdığını ifade etmiştir. Bu nedenle, ABD Dışişleri tarafından sorunun çözümü için atılan adımlarla ilgili bilgilendirilmelerini talep etmiştir.⁴²

İzmir'de ortaya çıkan bu durumun kendilerine intikal ettirilmesinden sonra ABD Dışişleri harekete geçmiştir. ABD'nin Atina'da bulunan Ortaelçisi (*Minister*) Edward Capps'e telgraf gönderilerek birtakım talimatlar verilmiştir. Buna göre Capps'ın bu sorunu hızlı bir şekilde Yunan yetkilileri ile görüşmesi söylenmiştir. Bu görüşmede Yunan hükümetinin I. Dünya Savaşı'ndan önce yürürlükte olan ve Osmanlı Devleti tarafından uygulanan gümrük tarifesi dışında başka vergiler getirme hakkına sahip olmadığını vurgulanması istenmiştir.⁴³ Bu anlayış çerçevesinde "tüketim vergisi"ni ödemeyi reddettiği için Standard Oil Company'nin çalışmasını durdurmanın yasal bir gerekçeye dayanmadığının Yunan hükümetine hatırlatılması talep edilmiştir. Ayrıca Yunan hükümetinin Amerikan şirketi Standard Oil'in meşru faaliyetlerine uygulanan yasağın kaldırılması için İzmir'deki Yunan yetkililere talimat vermesi ABD'nin beklentileri arasında yer almıştır. Bundan sonra da bölgede yapılan ticarete Amerikan mallarına "tüketim vergisi"nin dayatılmaması istenmiştir.⁴⁴

ABD Dışişleri'nden Atina'daki Ortaelçilerine gönderilen talimatta başka bir hususa daha dikkat çekilmiştir. Standard Oil'in kendi isteğiyle şirketi yeniden faaliyete geçirmek adına Yunan hükümetinin istediği vergi borcunu protesto ile ödemeye kabul etmesi durumunda bölgedeki Amerikan temsilcilerinin buna itiraz etmemesi söylenmiştir.⁴⁵

3. Bristol'un İzmir Ziyaretinde Yunan Yüksek Komiseri Steryadis'le Görüşmesi

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Amerikan Yüksek Komiseri Bristol 23 Şubat 1921 tarihinde İzmir'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bristol burada hem Amerikan Konsolosu Horton hem de kısa süre önce Atina'dan dönen Yunan Yüksek Komiseri Steryadis'le görüşmüştür. Bu görüşmede Bristol, Steryadis'e

42 *FRUS, a.g.b.*

43 *FRUS, "The Secretary of State to the High Commissioner at Constantinople (Bristol)", Document: 139, 19 February 1921.*

44 *FRUS, a.g.b.*

45 *FRUS, a.g.b.*

ABD Dışişleri Bakanlığının vergi anlaşmazlığı konusunda Yunan hükümetine yönelik gönderdiği telgraf hakkında soru sormuştur. Steryadis ise böyle bir telgraf hakkında bir bilgisi olmadığını söylemiştir.⁴⁶

Steryadis'in böyle bir telgraf hakkında bilgisi olmadığını iddia etmesine rağmen ABD Dışişlerinin Atina'ya gönderdiği telgrafın Standard Oil'in tekrar faaliyetlerini sürdürmesi noktasında etkili olduğu söylenebilir. Nitekim 14 Şubat tarihinde yani ABD Dışişleri Bakanlığının telgrafından beş gün önce Standard Oil Company müdürü İzmir'i ziyaret etmiştir. İki taraf arasında yaşanan vergi sorununun diplomatik olarak çözülmesi beklenirken şirketin faaliyetini sürdürmesine izin verilmesi için Yunan temsilcisi Steryadis ile yazılı bir anlaşma yapmıştır. 19 Şubat'ta İzmir'de Steryadis, Amerikan Yüksek Komiseri Bristol'e bu anlaşmanın onaylandığını bildirmiştir.⁴⁷ Böylece Amerikan şirketi Stantard Oil'in mali açıdan zor durumda kalmasının önüne geçilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından Yunan hükümetine yönelik gönderilen telgraftan kısa süre sonra böyle bir gelişmenin yaşanması, ABD hükümetinin olaya müdahalesinin Yunan makamlarının tutumlarını yumuşatmasında etkili olduğunu göstermektedir.

Her ne kadar Standard Oil Company'nin faaliyetlerine izin verilmiş olsa da vergi konusu hâlâ tam olarak halledilmiş değildir. Nitekim Bristol, ABD Dışişleri Bakanı Colby'e göndermiş olduğu telgrafta Amerikan ticari çıkarlarının korunması için Yunanistan'la kesin bir anlaşmaya varılması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu nedenle sadece İzmir'de değil, diğer başka bölgelerde de yasal vergilerden başka herhangi bir vergi alınmaması için Yunan hükümetine baskı yapılmasında herhangi bir gecikme olmamasını tavsiye etmiştir.⁴⁸

Aslında Steryadis, Bristol ile İzmir'deki görüşmesinde ilk etapta İzmir bölgesi üzerinde tam bir Yunan egemenliği olduğunu iddia etmiş ve bir bakıma ABD'nin vergi konusundaki tutumundan Yunan tarafının duyduğu rahatsızlığı göstermek istemiştir. Ancak "tüketim vergisi" ne karşı olan Bristol, İzmir'de sadece kapitülasyonlar çerçevesinde malın değeri üzerinden alınan yüzde 11 oranındaki ithalat vergisinin uygulanmasını istemiştir. Bunun üzerine Steryadis, İzmir'de tam bir Yunan egemenliği olduğu iddiasından geri adım atmıştır. Hatta Steryadis yürürlükte olan yüzde 11'lik vergiyi bile İstanbul'da bulunan İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri'nin rızası olmadan kendilerinin uygulayamayacağını "itiraf" etmiştir.⁴⁹ Bu durum Yunanistan'ın İzmir'de kendi başına kararlar alamayacağını bir bakıma göstergesi olmuştur. Steryadis, Bristol'e başka bir itirafta daha bulunmuş ve Yunan hükümetinin, Sevr Antlaşması onaylanana kadar İzmir bölgesini Yunan toprağı değil Türk

46 FRUS, "The High Commissioner at Constantinople (Bristol), temporarily at Alexandria, to the Secretary of State", Document: 140, 24 February 1921.

47 FRUS, a.g.b.

48 FRUS, a.g.b.

49 FRUS, a.g.b.

toprağı olarak kabul ettiğini söylemiştir. Bu nedenle de hâlihazırda Yunan makamları tarafından İzmir bölgesinde toplanan ve harcanan tüm vergilerin Türkiye ile tazminat konusu çözümlenene kadar ayrı bir hesapta tutulduğunu ifade etmiştir.⁵⁰

İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri'nin izni olmadan hareket edememekten şikâyetçi olan Steryadis, Bristol'e vergi konusunda birtakım önerilerde bulunmuştur. Buna göre İzmir'deki mevcut vergi yöntemine devam edilecek yani belirli ürünlerden "tüketim vergisi" alınacaktır. Yunanistan hükümeti vergileri tahsil edecektir. Buna karşılık Yunanistan, vergi konusunda nihai bir düzenleme yapıldığında, ABD'nin alması gerektiğine karar verilen meblağı geri ödeyeceğine dair bir garanti sunacaktır. Ayrıca Steryadis, kendi hükümetine savaş öncesi yürürlükte olan tarifinin tekrar yürürlüğe konması için tavsiyede bulunmayı da kabul etmiştir.⁵¹ Steryadis'in bu önerilerinin ardından Bristol, ABD'nin İzmir Konsolosu Horton'a İzmir'deki statükoyu koruması ve Steryadis'in hükümetinden yukarıda belirtilen öneriler hakkında cevap alana kadar beklemesi için talimat vermiştir.⁵²

4. Bristol'ün İtilaf Devletleri Yüksek Komiserlerinin Tutumundan Duyduğu Rahatsızlık

İzmir'de Steryadis ile yapmış olduğu görüşmenin ardından ABD Dışişleri Bakanı'na göndermiş olduğu telgrafta Bristol, Ağustos 1914'ten önce yürürlükte olan tarifeye göre ithalat vergilerinin uygulanması için ABD hükümetinin herhangi bir çekince göstermeden baskı yapmasını tavsiye etmiştir. Bristol, hâlihazırda İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri'nin önerileriyle yüzde 11'lik bir verginin uygulandığını ancak bunun yanında belirli tüketim mallarından "tüketim vergisi" alınmaya devam edildiğini ve bu durumun yasadışı olduğunu söylemiştir.⁵³ Açıkçası Amerikan şirketi Standard Oil'den alınan "tüketim vergisi" ABD çıkarlarına vurulan bir darbe olarak görülmüştür. Bristol bu konuda İtilaf Devletleri temsilcilerinden gerekli desteği alamamaktan yakınmıştır. ABD Dışişleri Bakanı'na gönderdiği telgrafta Bristol, hükümetleri tarafından açıkça desteklendiklerini söylediği İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri'nin Türkiye'deki Amerikan ticari çıkarlarını hiçbir zaman tam olarak dikkate almadıklarını ve vergi sorununun çözümünü haklı bir sebep olmadan sürekli olarak ertelediklerini ileri sürmüştür. Bristol'e göre İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri uzun süre gönülsüzce davranarak meseleyi ele almaktan kaçındıktan sonra ABD'nin Türkiye ile yaptığı ticarete eşit hakları olduğunu kabul etmişlerdir.⁵⁴

50 *FRUS, a.g.b.*

51 *FRUS, a.g.b.*

52 *FRUS, a.g.b.*

53 *FRUS, a.g.b.*

54 *FRUS, a.g.b.*

Her ne kadar Yüksek Komiserler bu durumu kabul etmişlerse de Bristol'e göre sorun çözüme kavuşmuş değildir. İzmir'deki görüşmelerinde Yunan Yüksek Komiseri Steryadis, Bristol'e İstanbul'daki İngiliz ve Fransız Yüksek Komiserleri'nin İzmir'de bulunan kendi temsilcilerine "tüketim vergisi"ni ödemeleri talimatı verdiklerini söylemiştir. Steryadis, İngiliz ve Fransızların "tüketim vergisi"ni ödemeyi kabul ettiği bir ortamda Amerikalılara ayrı bir tarife uygulamayacağını söylemiş ve bu vergiyi ödemelerini istemiştir. Bristol ise İzmir'deki Amerikalılara yüzde 11'lik vergi dışında herhangi bir vergi ödemesi yapmaları talimatı vermeye yetkili olmadığını bildirerek bu öneriye karşı çıkmıştır.⁵⁵ Bristol'e göre ABD, "tüketim vergisi"ne bu kadar karşı çıkarken İngiltere ve Fransa'nın bunu desteklememesinin temel nedeni işgalci Yunan ordusunun masraflarını karşılamak içindir. Bristol, ABD'nin hâlihazırda Türkiye'nin önemli ithalatçısı olduğunu söylemiştir. Buradan sağlanan vergi gelirin kesilmemesi için özellikle İngiltere'nin, ABD'nin "tüketim vergisi"ne yönelik itirazlarına kulak tıkadığını belirtmiştir.⁵⁶

Bu nedenle Bristol'e göre ABD, Türkiye topraklarındaki ticari çıkarlarını korumak için direkt olarak İtilaf Devletleri hükümetleri nezdinde girişimde bulunmalıdır. Bu çerçevede ABD Dışişleri bir an önce sorunu doğrudan İngiltere, Fransa ve İtalya hükümetleri ile ele alıp karara bağlamalıdır.⁵⁷ O tarihlerde Sevr Antlaşması'nda bazı değişiklikler yapmak için Londra Konferansı düzenlenmektedir. Bristol, ABD hükümetinin harekete geçmek için bu Konferans'ın sonucunu bekleme gibi bir tutum almasını istememiştir. Çünkü Bristol'e göre Londra Konferansı, "muhtemelen bir sonraki konferansın nerede yapılacağına karar vermektan başka sonuç doğurmayacaktır."⁵⁸ Bu nedenle Konferans'tan bağımsız hareket edilmesini savunmuştur. Bristol, Avrupa ülkelerinin Amerika Birleşik Devletleri'ne mali yardım için ihtiyaç duyduğunda ABD'nin eline, kendi şartlarını gündeme getirmesi için fırsat geçeceğini söylemiş ve yüzde 11'lik yasal verginin hızlı ve şartsız olarak sürdürülmesinin yapılacak bir anlaşmayla teyit edilmesini önermiştir. Bristol, ayrıca İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından İstanbul'daki Türk yönetiminin mali zorluklarını karşılamak için hâlihazırda uygulanan yüzde 11'lik verginin artırılmasına yönelik çalışmalar yapıldığı konusunda ABD yönetimini uyarmıştır.⁵⁹ ABD'nin İzmir Konsolosu Horton da ABD Dışişleri Bakanı'na göndermiş olduğu telgrafta Bristol'le aynı görüşleri savunmuş ve ABD'nin en fazla, yüzde 11'lik vergi konusunda ısrar etmeye devam etmesi durumunda, diğerlerinin de aynı çizgiye gelmek zorunda kalacağı öngörüsünde bulunmuştur.⁶⁰

55 *FRUS*, "The Consul General at Smyrna (Horton) to the Secretary of State", Document: 141, 2 March 1921.

56 *FRUS*, a.g.b.

57 *FRUS*, "The High Commissioner at Constantinople (Bristol), temporarily at Alexandria, to the Secretary of State", Document: 140, 24 February 1921.

58 *FRUS*, a.g.b.

59 *FRUS*, a.g.b.

60 *FRUS*, "The Consul General at Smyrna (Horton) to the Secretary of State", Document: 141, 2 March 1921.

5. İzmir'de ABD ile Yunanistan Arasında Yeni Bir Kriz

ABD ile Yunanistan arasında "tüketim vergisi" üzerinden yaşanan kriz çözüme kavuşturulamamışken İzmir'de Yunan yetkililerin almış olduğu başka bir karar iki ülke arasında yeni bir krize neden olmuştur. İzmir'deki Yunan yönetimi bölgeye özgü olmayan tüm ürünlerin, kendileri tarafından işgal edilmemiş olan diğer Osmanlı Devleti limanlarından İzmir'e getirildiğinde ithalat vergisine tabi tutulacağını duyurmuştur. Bu yeni durum vergi ödemelerinin önceden yapıldığı İstanbul'daki şubelerden İzmir'e ithal edilen Amerikan ürünlerini etkileyen bir husus olmuştur. Böyle bir durumda İstanbul'da ithalat vergisi ödenen mallar, İzmir'e getirildiklerinde tekrar vergiye tabi tutulacaklardır. Bu karar ABD'nin İzmir Konsolosluğu tarafından şiddetle protesto edilmiş ve durum Washington'a bildirilmiştir.⁶¹ ABD Dışişleri Bakanı Charles Evans Hughes tarafından gönderilen cevapta ABD'nin İzmir Konsolosluğu'nun Yunan yönetiminin aldığı vergi kararını protesto etmesinin desteklediği söylenmiş ve bölgede yaşanan gelişmelerden ABD Dışişleri'nin bilgilendirilmeye devam edilmesi istenmiştir.⁶²

İki taraf arasındaki krizin çözümü için adımlar atılmıştır. ABD'nin İzmir Konsolosu Horton, İstanbul'da ya da Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde vergisi ödenmiş olan Amerikan mallarına İzmir'de tekrar uygulanan ithalat vergisi konusunda Yunanistan Yüksek Komiseri Steryadis ile 2 Ağustos 1921 tarihinde uzun süren bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede Yunanistan Yüksek Komiseri, İzmir'e gelen mallardan ithalat vergisinin tekrar alınması gerektiği görüşünde ısrar etmiş, hatta bu konu hakkında Horton'dan ABD Dışişleri Bakanlığı ile iletişim kurmasını ve Yunan yönetiminin bu vergiyi almaktaki nedenlerini iletmesini istemiştir.⁶³

Yunanistan Yüksek Komiseri Steryadis'in, Horton'la görüşmesinde ileri sürmüş olduğu ilk neden, Türk tarafının da İzmir'den gelen mallar için kendi bölgelerinde vergi almakta olduğu iddiasıdır. Steryadis açıklamasında İzmir bölgesini ekonomik anlamda Osmanlı Devleti'nin bir parçası olarak tutmak için uzun bir süre çabaladıklarını, ancak Türk tarafının ilk olarak İzmir'den gelen mallar üzerinden Ağustos 1920'den başlayarak ithalat vergisi talebinde bulunmaya başladığını söylemiştir. Steryadis kendilerinin bu duruma rağmen şimdiye kadar Osmanlı topraklarından gelen mallar için İzmir'de yeniden bir vergi almamak için direndiklerini ancak sonunda misilleme yapmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir.⁶⁴

61 FRUS, "The Consul General at Smyrna (Horton) to the Secretary of State", Document: 142, 23 July 1921.

62 FRUS, "The Secretary of State to the Consul General at Smyrna (Horton)", Document: 143, 29 July 1921.

63 FRUS, "The Consul General at Smyrna (Horton) to the Secretary of State", Document: 144, 3 August 1921.

64 FRUS, a.g.b.

Steryadis, Horton'a Türk hükümetinin Sevr Antlaşması çerçevesinde kontrolünü kaybettiği bölgelerden tüm görevlilerini geri çektiğini söylemiştir. Bu durumun bir neticesi olarak Yunan hükümetinin kendi resmi görevlilerini atadığını belirtmiştir. Bu bölgelere atanan görevlilerin ödemeleri ile o bölgelerin zorunlu giderleri için ilin mevcut tüm kaynaklarının kullanıldığını ifade etmiştir. Steryadis, ayrıca bu il gelirlerinin yarısının kamu borçlarına ve Reji'ye gittiğini ileri sürmüştür.⁶⁵ Bu açıklamasıyla Steryadis, Yunan idaresinin topladığı vergilerle masraflarını karşılamaya çalıştığını Horton'a göstermek istemiş ve ABD'den vergi konusunda anlayış beklemiştir.

Steryadis'in Horton'la görüşmesinde, Sevr Antlaşması'nda öngörülmeven ancak hâlihazırda Yunan işgali altında bulunan bölgeler de gündeme gelmiştir. Steryadis, Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilen tüm illerin karma bir sistemle yönetildiğini söylemiştir. Bu bölgelerdeki adalet, maliye ve polis teşkilatlarında çalışan tüm Türk memurların Yunan kontrolünde görevlerine devam ettiklerini söylemiştir. Bunların ücretlerinin işgal edilen illerden sağlanan gelirle temin edildiği hatta bu gelirlerin yeterli olmadığı durumlarda oluşan açığın Yunanistan hazinesi tarafından kapatıldığını ileri sürmüştür. Buna ek olarak, Yunan hükümetinin işgal bölgelerinde yollar inşa etmek, tarımı teşvik etmek, hastalıklara karşı önlemler almak gibi faaliyetler yürüttüğünü ve bunların hepsinin mali bir bedeli olduğunu belirtmiştir.⁶⁶ Steryadis yapmış olduğu bu izahatla vergilerin keyfi şekilde toplanıp Yunanistan hazinesine aktarılmadığı konusunda ABD'yi ikna etmeye çalışmıştır.

Steryadis ayrıca İstanbul'dan İzmir'e yapılan mal sevkiyatının maliyetinde büyük bir artış olduğunu belirtmiştir. İstanbul'da mallar gemilerden indirilirken dağıtımcıların ton başına 4-5 kuruş aldıklarını yine aynı şekilde İzmir'e transfer edilen mallardan tekrar ücret aldıklarını söylemiştir. Alınan bu ücretler vergilerin dışındadır. Vergiler de fiyata eklenince doğal olarak yüksek bir maliyet ortaya çıkmaktadır. Steryadis'e göre toplanan vergilerin gündeme getirilmesinden ziyade alınan bu diğer ücretler hakkında bir şeyler yapılması gerekmektedir.⁶⁷

Steryadis vergi konusunda Yunanistan hükümetinin atmış olduğu adımları haklı çıkarmak için başka sebepler de ileri sürmüştür. Son zamanlarda İstanbul'da ve diğer noktalarda ödenen bazı gümrük vergisi makbuzlarının sahte olduğunu ve birtakım Osmanlı memurlarının paraları kendilerine aktarmak için bu şekilde sahte makbuzlar düzenlediklerini gündeme getirmiştir. Bu sahte gümrük vergisi makbuzlarının bazılarının İzmir'de tespit edildiğini ve tüccarların ceza aldığını ifade etmiştir.⁶⁸ Steryadis'e göre malların İzmir'de ayrı bir ithalat vergisi ödemesi yukarıda belirtilen vergi kaçırma olayını gün yüzüne çıkarmaya yardımcı olmuştur. Bu nedenle İstanbul'dan sonra İzmir'de de tekrar

65 FRUS, a.g.b.

66 FRUS, a.g.b.

67 FRUS, a.g.b.

68 FRUS, a.g.b.

bir vergi alınmasının, yeni bir kontrol mekanizması sağlayarak vergi kaçakçılığını önlediğini belirtmiştir. Bu durumun Osmanlı hazinesinin çıkarlarına da uygun olduğunu iddia etmiştir.⁶⁹ Görüldüğü üzere Steryadis, Horton'la yapmış olduğu görüşmede Yunan idaresinin uyguladığı vergi politikasını haklı göstermek için her yolu denemiştir.

Steryadis'in açıklamalarını dinleyen Horton, hâlihazırda İstanbul'da vergisi yasal olarak ödenmiş olan bazı Amerikan mallarının, gümrük ücretleri olmadan İzmir'e gelmesine izin verilip verilemeyeceğini sormuştur. Aslında bu soru, Horton'un Yunan Yüksek Komiseri'nin dile getirdiği hususlardan etkilenmediğinin bir göstergesi olmuştur. Horton'un sorusuna cevap veren Steryadis, Amerikan mallarına bu şekilde bir ayrıcalık tanımaları durumunda İzmir'de bulunan diğer ülkelerin temsilcilerinin de bu ayrıcalıktan yararlanmak için harekete geçeceğini bildirmiştir. Bu nedenle de Amerikan malları için herhangi bir istisna yapamayacağını söylemiştir. Bu yanıt üzerine Horton da geri adım atmamıştır. Kendisinin ABD Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporunda belirttiği üzere "olabildiğince şiddetli bir şekilde" Yunanistan'ın İzmir'de uyguladığı vergi politikasını protesto etmiştir.⁷⁰ Sonuç olarak İzmir'in işgali süresince ABD, Yunan idaresine istediği vergi uygulamasını kabul ettirmekte sıkıntı yaşamıştır. Ancak İzmir'de ABD ve Yunanistan arasında yaşanan bu anlaşmazlık fazla uzun sürmemiştir. Büyük Taarruz'un ardından yenilen Yunan kuvvetleri⁷¹ İzmir dahil Anadolu topraklarını terk etmişlerdir.⁷² Böylece İzmir'de Yunan işgali son bulmuştur.⁷³ Lozan'da kapitülasyonlar kaldırıldığı⁷⁴ için vergilendirmeden dolayı ABD ile bu şekilde bir sorun gündeme gelmemiştir.

Sonuç

Yapılan çalışmanın ortaya koyduğu ilk sonuç, Sevr'in ardından Yunanistan'ın İzmir'i ekonomik olarak tamamen kontrol altına almak istediğidir. İşgal masraflarının oluşturduğu yükü karşılamak için İzmir'de ABD'yi kızdıracak vergi politikaları uygulanmıştır. Sevr Antlaşması'ndan sonra İzmir'de kapitülasyonları kaldırma girişimi ABD tarafından kabul görmemiş, ABD'li temsilciler Sevr Antlaşması ilgili taraflarca onaylanmadan İzmir'in bir Yunan toprağı olmadığı konusunda Yunan yetkilileri uyarılmışlardır. Dolayısıyla kapitülasyonları kaldırma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

69 *FRUS, a.g.b.*

70 *FRUS, a.g.b.*

71 Bkz: Uğur Üçüncü-Sadık Sarısaman, "Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl: 9, S. XXV, Mart 2016, ss. 269-310.

72 Bülent Atalay, "İşgal Döneminde İzmir Metropolit Hrisostomos (1919-1922)", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 1, Haziran 2009, s. 44-45.

73 İbrahim Erdal, "Amerikan Arşiv Belgelerine göre İzmir'in Boşaltılması ve Rum Göçmenlere Yardım Konusu", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 21, Bahar 2009, s. 65.

74 Yaşar Akbıyık, "Zaferin Tescili: Lozan (Lausanne) Antlaşması", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014, s. 382-383.

Ancak Yunan yetkililer bu sefer de kapitülasyonlar haricinde İzmir’de farklı vergiler uygulamışlardır. Çalışma göstermiştir ki bu durum ABD ve Yunanistan’ın arasını açan bir husus olmuştur. Özellikle Amerikan şirketi Standard Oil’den alınan “tüketim vergisi” tepkilere neden olmuştur. ABD Dışişleri bizzat devreye girerek bu verginin kaldırılması için Atina’da Yunan hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Ancak bu konuda da ABD tarafından istenilen netice alınamamıştır.

ABD açısından tüm bu olumsuz gelişmelerin yanı sıra İzmir’deki Yunan Yüksek Komiseri’nin İstanbul’da ithalat vergisi ödenmiş mallar için İzmir’de tekrar vergi alınacağını açıklaması, ABD’li temsilcilerin iyice tepkisini çekmiştir. İki defa vergi ödemek ABD’nin ticari çıkarlarına zarar verecektir. Bu nedenle ABD İzmir Yüksek Komiseri Horton devreye girerek iki defa vergi toplama uygulamasının kaldırılmasını istemiş ve Yunan makamlarını protesto etmiştir. Ancak Yunan tarafı artan masrafları ileri sürerek bu isteğe olumlu yaklaşmamıştır.

Çalışmanın dikkat çektiği bir başka nokta, ABD Yüksek Komiseri Bristol’ün diğer İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri’ni ABD’nin ticari faaliyetlerine yönelik “umursamaz” tavır takındıkları gerekçesiyle eleştirmesidir. Buna göre İngiltere ve Fransa Yüksek Komiserleri, ABD’nin Yunanistan’la yaşadığı vergi anlaşmazlığına gereken ilgiyi göstermemişler ve Yunanistan’ın Ankara ile olan savaşında kendi mali yükünü hafifletmek için İzmir’de getirdiği vergilere bir bakıma göz yummuşlardır. Bu durum Bristol’ün tepkisini çekmiştir. Sonuç olarak İzmir’de Yunan yetkililerin vergiler konusunda almış olduğu kararlardan ABD memnun olmamıştır. Yunan yetkililerle birçok kanaldan iletişime geçerek soruna çözüm getirmeye çalışmışlardır. Ancak bu vergi meselesi İzmir’in işgali süresince iki taraf arasında sorun olmaya devam etmiştir.

KAYNAKÇA

I. *Foreign Relations of the United States (FRUS), (ABD Dış İlişkileri)*

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1921, Volume II, "Attempt by the Greek authorities at Smyrna to levy taxes in derogation of American rights in Turkey":

- "The High Commissioner at Constantinople (Bristol) to the Secretary of State", Document: 135, 13 August 1920.
- "The Vice Consul at Smyrna (Russell) to the Secretary of State", Document: 136, 3 September 1920.
- "The High Commissioner at Constantinople (Bristol) to the Acting Secretary of State", Document: 137, 25 January 1921.
- "The Vice President of the Standard Oil Company of New York (L. I. Thomas) to the Secretary of State", Document: 138, 28 January 1921.
- "The Secretary of State to the High Commissioner at Constantinople (Bristol)", Document: 139, 19 February 1921.
- "The High Commissioner at Constantinople (Bristol), temporarily at Alexandria, to the Secretary of State", Document: 140, 24 February 1921.
- "The Consul General at Smyrna (Horton) to the Secretary of State", Document: 141, 2 March 1921.
- "The Consul General at Smyrna (Horton) to the Secretary of State", Document: 142, 23 July 1921.
- "The Secretary of State to the Consul General at Smyrna (Horton)", Document: 143, 29 July 1921.
- "The Consul General at Smyrna (Horton) to the Secretary of State", Document: 144, 3 August 1921.

II. Kitaplar

- ERİM, Nihat, “Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri”, C. 1 (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.
- ÖZKAN, Kenan, *Mondros Mütarekesi’nden Lozan Barış Konferansı’na Milli Mücadele Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri 1918-1923*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016.
- TANSEL, Selahattin, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1977.

III. Makaleler

- AKBIYIK, Yaşar, “Zaferin Tescili: Lozan (Lausanne) Antlaşması”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014, ss. 371-394.
- ARI, Kemal, “Türk Kurtuluş Savaşı’nın Bitiminde İzmir’in Genel Ekonomik Durumu”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 3, 1993, ss. 29-46.
- ARI, Kemal, “15 Mayıs 1919 İzmir’in İşgali ve “Karagün”, *Bütün Dünya*, Yıl: 2016, S. 2, ss. 33-36.
- ATALAY, Bülent, “İşgal Döneminde İzmir Metropoliti Hrisostomos (1919-1922)”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 1, Haziran 2009, ss. 31-50.
- BERBER, Engin, “Kurtuluştan Sonra İzmir’de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 3, S. 8, Mart 1987, ss. 443-460.
- COŞKUN, Yasin, “Mondros’tan Mudanya’ya Kadar Olan Dönemde Genel Hatlarıyla ABD’nin Türkiye Politikası ve Türk-Amerikan İlişkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, *Misak-ı Milli Özel Sayısı*, Yıl: 23, S. 93, Ocak-Şubat 2017, ss. 514-524.
- ÇELEBİ, Mevlüt, “Mondros Mütarekesi’nden Sonra Batı Anadolu’da İtalyan Faaliyetleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 13, S. 1, 1998, ss. 143-162.
- ÇUKUROVA, Bülent, “15 Mayıs 1919 İzmir’de Yunan Mezalimi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 3, S. 8, Mart 1987, ss. 461-471.
- DİLEK, Mehmet Sait, “Paris Barış Konferansı’nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 36, Kış 2013, ss. 31-42.

- DURGUN, Bülent, "Kurtuluştan Sonraki İlk Günlerde İzmir'de Sosyo-Ekonomik Durum", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XI, S. 23, Güz 2011, ss. 3-33.
- ELMACI, Mehmet Emin, "İzmir Halkının Yazdıklarıyla İzmir'de Yunan İşgali Ve Mezalimi", *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu (6-8 Eylül 2009) Bildirileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2010, ss. 72-93.
- ERDAL, İbrahim, "Amerikan Arşiv Belgelerine göre İzmir'in Boşaltılması ve Rum Göçmenlere Yardım Konusu", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 21, Bahar 2009, ss. 61-73.
- ERDEM, Nilüfer, "Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu'da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 29, Güz 2014, ss. 97-140.
- ERTAN, Temuçin Faik, "Sevr ve Lozan Antlaşmaları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 58, Bahar 2016, ss. 21-37.
- GÜNGÖR, Hakan, "A Critic of American Diplomat in İzmir: George Horton and His Observations", *History Studies*, Volume: 10, Issue: 3, April 2018, ss. 65-78.
- KARABULUT, Sezen, "Amerikan Basınında İzmir Şehrinin Yunanistan Tarafından İşgali", *Belgi*, C. I, S. 11, Kış 2016, ss. 1-15.
- KARATAŞER, Büşra, "Babiâli'nin Amerikan Petrol Şirketi Standard Oil'e Bakışı", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S. 2, Aralık 2018, ss. 343-363.
- KIRKPINAR, Kenan, "Milli Mücadele Döneminde İngiliz Basını ve Kamuoyunda Türk İmajı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 3, 1993, ss. 159-174.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, "Batı Anadolu'da Yunan İşgal Metodu Üzerine Analitik Bir Yaklaşım", *Kurtuluş ve Kurtuluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu (26-28 Eylül 2012) Bildirileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, ss. 141-148.
- ŞAHİNGÖZ, Mehmet, "İzmir'in İşgaline Karşı Gösterilen Protesto ve Tepkiler", *Kurtuluş ve Kurtuluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu (26-28 Eylül 2012) Bildirileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, ss. 25-35.
- URAL, Selçuk, "Milli Mücadele'de Yunanlaştırma Hareketinin Siyasi Kolu: Yunan Fevkalade Yüksek Komiserliği", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.8, 2001, ss. 309-319.

- UZUN, Hakan, "1919-1950 Yılları Arasında Türkiye-Yunanistan İlişkileri", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5 S. 2, 2004, ss. 35-50.
- ÜÇÜNCÜ, Uğur - Sarısaman, Sadık, "Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl: 9, S. XXV, Mart 2016, ss. 269-310.
- ÜÇÜNCÜ, Uğur, "Türk Basınına Göre İzmir'in kurtuluşu", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 43, Bahar 2016, ss. 31-48.
- YILDIRIM, Hatice, "Milli Mücadele Dönemi Türk Basınında Yunanistan'ın Mali İflası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 60, Bahar 2017, ss. 311-339.